

De effecten van de coronacrisis op de energietransitie

Paper Milieudefensie en Greenpeace – 20 mei 2020

Inleiding

Hartelijk dank voor de gelegenheid om inbreng te mogen leveren over de effecten van de corona periode op de energietransitie. Milieudefensie en Greenpeace Nederland zijn al decennia voorvechters en criticaster van het Nederlandse milieu- en klimaatbeleid. Wij streven er naar te voorkomen dat de klimaatcrisis uit de hand loopt en willen dat duurzame oplossingen voor iedereen bereikbaar zijn.

Wij zien een duidelijke impact van deze corona periode op de energietransitie en stellen aanvullend beleid voor. De deelvragen beantwoorden wij hier in hun onderlinge samenhang. Daarbij willen wij vermelden dat Milieudefensie en Greenpeace ook de inbreng van Natuur & Milieu op hoofdlijnen van harte steunen. Wij zien onze papers als complementair.

De corona periode: op welke manier kan de politiek ingrijpen?

Het coronavirus is, zo vrezen velen, nog lang niet overwonnen en de gevolgen zullen wellicht nog lang voortduren. Er zijn grote zorgen over de veiligheid van kwetsbare mensen, over de gezondheidszorg en uiteraard over werk en inkomen. Hoe kan de politiek ingrijpen zodat de samenleving en de economie zich uit de corona problemen kan ontworstelen naar een duurzame samenleving waaraan iedereen kan meedoen?

Eén van de effecten van de corona periode is dat mensen, fortuinlijk genoeg, ook positieve kanten van de huidige tijd meemaken: voor veel mensen geldt dat ze de reistijd die ze normaliter hebben, nu thuis kunnen beleven. Dat veel mensen ook een soort onthaasting meemaken; méér dan vroeger reflecteren op wat ze nu echt belangrijk vinden. Veel mensen vinden de omgangsvormen ten positieve veranderd, hebben het gevoel dat ze sámen voor uitdagingen staan en er is veel solidariteit. En grote dankbaarheid voor en enorm medeleven met allen die zorg aan de maatschappij leveren of leed van de corona periode ondervinden.

Vooruit op de ingeslagen weg

Iedereen verlangt naar het einde van de corona periode en wil weer terug naar de ingeslagen weg. Zo ook op het gebied van de energietransitie. Dat betekent dat de politiek juist nu, in deze periode, een manier moet vinden om terug op de ingeslagen weg van de energietransitie te komen; op een manier die klimaatverandering bestrijdt en natuurherstel bevordert.

DE BELANGRIJKSTE AANBEVELINGEN SAMENGEVAT

De belangrijkste aanbevelingen voor een doelmatige reactie op de impact van de corona periode op de energietransitie zijn de volgende, ze worden in het document verder toegelicht:

- Grootchalige prijsinstrumenten dienen versneld ingezet te worden om de transitie te versterken: een vlakke en generieke CO₂ heffing, zonder vrijstellingen en zonder vertraging.
- Richt de overheidssteun primair op burgers en het MKB. Steun voor bedrijven moeten zoveel mogelijk direct gericht zijn op werknemers.
- Het laagste punt van de CO₂ uitstoot in 2020 als de nieuwe piek.
- De energietransitie moet ook in de sectoren met de meeste uitstoot, te weten industrie, mobiliteit, landbouw, luchtvaart, gebouwde omgeving met extra maatregelen ondersteund worden.

Grootchalige prijsinstrumenten dienen versneld ingezet te worden om de transitie te versterken: een vlakke en generieke CO₂ heffing, zonder vrijstellingen of vertraging

In het Klimaatakkoord heeft de Nederlandse overheid richting gegeven aan de transitie, i.i.g. voor wat betreft de daarin opgenomen doelstelling van 49% in 2030. Daarmee is de weg ingeslagen om de sector van duurzame energie te stimuleren en het gebruik van fossiele energie steeds meer te ontmoedigen.

Veel sectoren zijn door de crisis in het slop geraakt. Door de terugval van de economie is momenteel de vraag naar energie lager. Als gevolg daarvan staat ook voor duurzame energie de prijs onder druk. Daardoor worden investeringen in duurzame energie mogelijk minder interessant.

Gezien de forse investeringen die nodig zijn voor de ontwikkeling van hernieuwbare bronnen is het gevaar daarom groot dat de energietransitie de ingeslagen weg niet zou gaan volgen, en we verder afglijden. Daarom moet de politiek nu verdere verslechtering van investeringscondities in duurzame energie voorkomen door vast te houden aan bestaand beleid: de opbouw van de duurzame energiesector en de afbouw van fossiele energie.

Er moeten dus geen maatregelen worden genomen om de lasten van de grote vervuilers - die we sowieso willen ontmoedigen - te verlichten, en al helemaal niet door deze sectoren de ruimte te geven weer méér het klimaat te belasten. Dat zou immers evenredig ten koste gaan van juist die sectoren die wij gezamenlijk wél willen stimuleren.

Daarom moet het wetsvoorstel CO2-heffing Industrie worden verbeterd.

Huidig beleidsvoorstel

- Nu wordt in het wetsvoorstel de industrie vrijgesteld van een CO2-heffing voor het grootste deel van de uitstoot, en
- de eerste jaren wordt er helemaal geen heffing in rekening gebracht.
- Vervolgens kan de industrie wel gebruikmaken van de subsidieregeling SDE++ om vergroeningsmaatregelen te financieren.
- Maar de zware industrie draagt slechts beperkt bij aan Opslag Duurzame Energie (ODE), waarmee de SDE++ wordt gevuld. Dit is de top-15 van grootste vervuilers: Staal, olieraffinage, chemie, kunstmest. Samen verantwoordelijk voor ruim 20% van de Nederlandse CO2-uitstoot.
- De ODE wordt momenteel vooral betaald door huishoudens en het midden- en kleinbedrijf (MKB), namelijk in schijf 1 tot 3.

Dit alles resulteert in een ongunstig stelsel waarbij één, de grootste vervuilers worden beloond, twee, de burgers en het MKB betalen en drie, de duurzame energiesector de dupe is. Dit is onrechtvaardig, ondoelmatig én teveel gericht op de korte termijn.

Daarom stellen wij voor het huidige wetsvoorstel te verbeteren door het om te zetten in een algemene CO2-heffing zonder vrijstellingen en met met een prijs voor alle tonnen CO2 die bedrijven uitstoten. Op die manier wordt dus de volledige CO2 uitstoot geprijsd.

De opbrengst kan gebruikt worden om de economie aan te jagen door financiële steun te geven voor investeringen in vergroening van bedrijven en huishoudens en voor ondersteuning het creëren van nieuwe banen.

Richt de steun van de overheid primair op burgers en het MKB. Steun voor bedrijven moeten zoveel mogelijk direct gericht zijn op werknemers

Nederland kan alleen samen uit deze corona periode komen en de energietransitie doelmatig voorzetten als dat op een eerlijke en faire manier gebeurt. De burgers van Nederland moeten geholpen worden om hun banen te behouden, en om financieel mee te kunnen doen met de transitie naar een duurzame toekomst. Als we dat niet doen en wél de grote bedrijven ruimschoots helpen, zal dat het vertrouwen in de democratie en in onze instanties ondermijnen, zoals dat na 2008 ook dreigde te gebeuren. Het zal ook het draagvlak voor een energietransitie ondermijnen.

Daarom is er kapitaalsteun voor burgers nodig die helpt iedereen mee te laten doen. Dus bijvoorbeeld in de vorm van een langjarige nul-rente lening, om nu te kunnen investeren in duurzaamheidsmaatregelen die ervoor zorgen dat ze hun energiekosten kunnen gaan verlagen.

In het MKB vreest de helft van de bedrijven voor zijn voortbestaan. Ook zij hebben baat bij kapitaalsteun nu, om maatregelen te nemen die ervoor zorgen dat mensen hun energiekosten kunnen verlagen.

Het MKB moet over kapitaal kunnen beschikken waarmee ze zonnepanelen en energiebesparende maatregelen kunnen bekostigen. Nu met hulp van de overheid kunnen investeren in een zuinigere vloot voertuigen of in isolatie bespaart daarna vlot geld én is goed voor het klimaat. Kunnen investeren in thuiswerkomgevingen en zakelijk fietsgebruik bespaart veel kilometers en kosten. Dit zijn verstandige investeringen die Nederland sterker maken en die door het Rijk naar voren zouden moeten worden gehaald. Dit bevordert tevens de groene werkgelegenheid.

Het laagste punt van de CO₂-uitstoot in 2020 als de nieuwe piek

Door de corona periode gaat ook de CO₂-uitstoot tijdelijk omlaag. Waarschijnlijk is ergens in de loop van dit jaar het laagste punt bereikt.

Sommige stakeholders hebben reeds opgeroepen om diverse milieueisen te versoepelen en de bedrijven tijdelijk méér te laten vervuilen. Daardoor zou de CO₂-uitstoot eerst weer omhoog gaan.

Echter, elke verhoging nú creëert een werkelijkheid die het halen van de verplichtingen van het Akkoord van Parijs moeilijker en kostbaarder maakt. Daarom moeten we ervoor zorgen dat de relatief lage CO₂-uitstoot aan het eind van 2020 écht het laagste punt blijft en dat het van daaruit alleen naar beneden gaat: Het laagste punt als de nieuwe piek.

Daarvoor moet de overheid twee maatregelen nemen. Ten eerste heeft het kabinet als regisseur van de energietransitie de taak om de nationale CO₂ reductiedoelen te behalen en het totale pakket van maatregelen daarop af te stemmen. Ten tweede is "het laagste punt als nieuwe piek" naast een politieke taak ook een politiek-maatschappelijke opdracht. De overheid moet derhalve initiëren dat de partijen van het Klimaatakkoord deze nieuwe mogelijkheid omarmen en gezamenlijk uitvoeren.

De energietransitie moet ook in de sectoren met de meeste klimaatuitstoot (industrie, mobiliteit, landbouw, luchtvaart, gebouwde omgeving) met extra maatregelen ondersteund worden

Er zijn grote kansen voor doelmatige versnelling van de energietransitie door specifieke extra maatregelen te nemen in de belangrijkste sectoren. Hieronder noemen wij een aantal daarvan.

Investeer in een grootschalige verduurzamingsoperatie van bestaande woningen. Geef hierbij voorrang aan sociale huurwoningen waardoor de huurders sneller kunnen profiteren van lagere energierekeningen. Schaf de verhuurdersheffing af en sluis dat geld naar de verduurzaming van de sociale sector. Stel een warmtefonds in waarbij lage inkomens hun woningisolatie niet terug hoeven te betalen.

Geef daarnaast kapitaalsteun en hulp aan eigen huis bezitters zodat zij hun rol in de energietransitie kunnen nemen. Gebruik het bouwbesluit om de energietransitie te versnellen, door ook bij grote daken in de regel zonnepanelen, hoge isolatie, gasloos bouwen verplicht te maken

Ook in de sector mobiliteit zijn er grote kansen voor doelmatige versnelling van de energietransitie. Het gebruik van de auto en het openbaar vervoer is in deze corona periode drastisch afgenomen en het energiegebruik navenant. Het is nu zaak in het kader van de anderhalf meter economie grootschalige investeringen te doen in de fietsinfrastructuur. Er moet op omvangrijke schaal (tijdelijke) fietspaden worden aangelegd, ook op bestaande wegen waarvoor de snelheid ook aangepast worden. Investeer versneld in de elektrische laadinfrastructuur.

Voor de luchtvaartsector geldt dat er juist nu moet worden geïnvesteerd in een toekomstbestendige luchtvaart in lijn met de Nederlandse en internationale klimaatambities. De luchtvaart kan niet langer een uitzonderingspositie hebben, zeker niet gezien de directe en indirecte staatssteun voor deze sector.

In de energiesector is het belangrijk af te zien van het afkomen van de SDE regeling naar de algemene middelen. Verhoog nu juist het budget voor de SDE regeling voor duurzame energieprojecten en breidt de noodzakelijke infrastructuur voor de energietransitie versneld uit. Sluit kolencentrales versneld en haal de investeringen in wind op zee en wind op land naar voren.

Met een groen banenplan levert de energietransitie banen voor de toekomst

Al deze maatregelen leveren veel en goede banen op. Dat is ook nodig, want de vrees is dat in deze corona periode nog veel mensen hun baan zullen verliezen. Maar er is ook veel arbeidskracht nodig om de energietransitie te kunnen bemensen. Miljoenen huizen en bedrijven moeten geïsoleerd worden, vele miljoenen zonnepanelen gebouwd, grote hoeveelheden thuiswerkplekken ingericht en fietsen verkocht en onderhouden worden. De overheid moet investeren in werving, inkomensondersteuning en omscholing om dat mogelijk te maken. Een dergelijke groen banenplan vergroot ook de steun voor de politiek en het vertrouwen in de democratie en in onze instanties.